

MAVZU: AFG‘ONISTONDAGI YANGI SIYOSIY VOQELIKNING MARKAZIY OSIYO MINTAQAVIY XAVFSIZLIGIGA TA’SIRI VA O‘ZBEKISTONNING PRAGMATIK DIPLOMATIYASI

*Muallif: Mardonov Shaxzod Rasul o‘g‘li PhD dasturiga mustaqil
tadqiqotchi, Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti*

Аннотация

Maqolada 2021-yildan so‘ng Afg‘onistonda yuzaga kelgan yangi siyosiy vaziyatning Markaziy Osiyo davlatlari xavfsizligiga ta’siri kompleks tahlil qilinadi. Unda xavfsizlik Kopengagen maktabining kengaytirilgan konsepsiyasi asosida siyosiy-harbiy, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik sohalarga bo‘lingan holda o‘rganiladi. Asosiy fokus O‘zbekistonning "Tolibon" hukumati bilan olib borayotgan pragmatik muloqot siyosati, uning sabablari va mintaqaviy xavfsizlikni ta’minlashdagi ahamiyatiga qaratiladi.

Аннотация

В статье представлен комплексный анализ влияния новой политической ситуации, сложившейся в Афганистане после 2021 года, на безопасность стран Центральной Азии. Данное влияние изучается на основе расширенной концепции Копенгагенской школы исследований безопасности, с разделением на политико-военную, экономическую, социальную и экологическую сферы. Основное внимание уделяется прагматичной политике диалога, проводимой Узбекистаном с правительством «Талибана», её причинам и значению для обеспечения региональной безопасности.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of the impact of the new political situation in Afghanistan after 2021 on the security of Central Asian states. Based on the expanded concept of the Copenhagen School of security studies, this impact is examined across political-military, economic, social, and environmental sectors. The main focus is placed on Uzbekistan's pragmatic policy of engagement with the Taliban government, its underlying reasons, and its significance for ensuring regional security.

Kalit soʻzlar: *Afgʻoniston, Tolibon, Markaziy Osiyo, mintaqaviy xavfsizlik, terrorizm, pragmatik diplomatiya, Oʻzbekiston tashqi siyosati, Qoʻshqa kanal, suv muammosi, Kopengagen maktabi.*

Kirish Afgʻonistonda 2021-yilda “Tolibon” harakatining hokimiyatga qaytishi Markaziy Osiyo mintaqaviy xavfsizlik arxitekturasini uchun jiddiy oʻzgarish yasadi. Ushbu yangi geosiyosiy voqelik mintaqada davlatlari uchun xavfsizlik sohasidagi anʼanaviy tahdidlarni kuchaytirish bilan bir qatorda, yangi iqtisodiy va ekologik muammolarni ham yuzaga keltirdi. Bu vaziyat xalqaro munosabatlardagi ichki va tashqi siyosatning chambarchas bogʻliqligini yana bir bor isbotladi. Ushbu maqolaning maqsadi Afgʻonistondagi yangi vaziyatning Markaziy Osiyo xavfsizligiga taʼsirini Kopengagen maktabining xavfsizlikni keng qamrovli talqin qilish konsepsiyasi [1] asosida tahlil qilish va bu sharoitda Oʻzbekiston Respublikasining olib borayotgan pragmatik diplomatiyasining oʻziga xos jihatlari oʻrganishdir.

Asosiy Qism

1. Afg'onistondan kelayotgan xavfsizlik tahdidlari: Kompleks yondashuv
Xavfsizlikni faqat harbiy tahdidlar bilan cheklamasdan, uni kengroq talqin qilish Afg'oniston bilan bog'liq vaziyatni to'g'ri baholash imkonini beradi.

• **Siyosiy-harbiy tahdidlar:** "Tolibon"ning Afg'oniston hududida faoliyat yuritayotgan "ISHID-Xuroson", "Al-Qoida" va Markaziy Osiyodan chiqqan boshqa guruhlarini to'liq jilovlay olmayotgani mintaqada uchun asosiy xavf manbaidir. International Crisis Group hisobotlariga ko'ra, "Tolibon" ichidagi turli guruhlar o'rtasidagi raqobat va "ISHID-Xuroson"ning terrorchilik faoliyatining davom etayotgani chegara xavfsizligiga bevosita tahdid solmoqda [2, 3].

• **Ijtimoiy-iqtisodiy tahdidlar:** Afg'onistondagi chuqur iqtisodiy inqiroz, keng tarqalgan qashshoqlik va oziq-ovqat yetishmovchiligi qo'shni davlatlarga katta miqdordagi qochqinlar oqimiga sabab bo'lishi mumkin. BMT Taraqqiyot dasturining ma'lumotlariga ko'ra, Afg'oniston aholisining aksariyati qashshoqlik chegarasida yashamoqda, bu esa mintaqadagi ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi [4].

• **Ekologik tahdidlar:** "Tolibon" hukumati tomonidan Amudaryodan Qo'shtepa kanalining qurilishi loyihasi mintaqadagi suv taqsimoti muvozanatini izdan chiqarish va quyi oqimdagi davlatlar (O'zbekiston va Turkmaniston) uchun jiddiy ekologik va iqtisodiy oqibatlarga olib kelish xavfiga ega.

2. Mintaqa davlatlarining javob siyosati: Qiyosiy tahlil Afg'onistondagi vaziyatga nisbatan mintaqada davlatlari turlicha yondashuvlarni namoyon etmoqda. Tojikistonning "Tolibon" hukumatini tan olmaslik va inklyuziv hukumat tuzish talabini qat'iy ilgari surishi uning milliy xavfsizlik va Afg'onistondagi tojik etnik guruhlarining manfaatlarini himoya qilish bilan bog'liq pozitsiyasidan kelib chiqadi. Bundan farqli o'laroq, O'zbekiston va Turkmaniston "Tolibon" bilan konstruktiv

muloqot oʻrnatish, savdo-iqtisodiy aloqalarni davom ettirish orqali beqarorlikning oldini olishga harakat qilmoqda.

3. Oʻzbekistonning pragmatik diplomatiyasi: Sabablar va istiqbollar
Oʻzbekistonning Afgʻonistonga nisbatan siyosati bir necha asosiy tamoyillarga asoslanadi:

- **Izolyatsiyaga yoʻl qoʻymaslik:** Toshkentning fikricha, Afgʻonistonni xalqaro hamjamiyatdan ajratib qoʻyish uni yanada beqarorlashtiradi va terrorchi guruhlar uchun boshpanaga aylantiradi. Shu sababli, “Tolibon” bilan muloqotni davom ettirish muhim deb hisoblanadi [5].

- **Xavfsizlikni savdo orqali taʼminlash:** Iqtisodiy va savdo aloqalarini rivojlantirish va yirik infratuzilma loyihalarini (“Termiz – Mozori-Sharif – Kobul – Peshovar” temir yoʻli) taklif qilish orqali "Tolibon"ni moʻtadil siyosat yuritishga undash va konstruktiv hamkorlikka jalb etish Oʻzbekiston siyosatining oʻzagini tashkil etadi.

- **Mintaqaviy markaziylik:** Afgʻoniston masalasida faol diplomatik pozitsiyani egallash orqali Oʻzbekiston oʻzining mintaqadagi yetakchi rolini mustahkamlashga va “Tolibon” bilan muloqotda Markaziy Osiyo davlatlari uchun koʻprik vazifasini oʻtashga intilmoqda.

Xulosa Afgʻonistondagi beqarorlik Markaziy Osiyo uchun uzoq muddatli va kompleks muammo boʻlib qoladi. Ushbu sharoitda Oʻzbekistonning olib borayotgan pragmatik, muloqotga asoslangan siyosati mintaqaviy xavfsizlikni taʼminlash va tahdidlarni minimallashtirishning eng maqbul yoʻli sifatida koʻrinmoqda. Biroq, bu siyosatning muvaffaqiyati nafaqat Toshkentning saʼy-harakatlariga, balki “Tolibon”ning oʻz vaʼdalarini bajarishiga, mintaqadagi boshqa davlatlarning hamkorligiga va "katta kuchlar"ning Afgʻoniston borasidagi pozitsiyalariga ham bogʻliq boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.
2. International Crisis Group. (2022). *Afghanistan's Security Challenges under the Taliban*. Asia Report N°326.
3. The Jamestown Foundation. (2023). *ISIS-Khorasan's Growing Threat to Afghanistan and the Region*. Terrorism Monitor, 21(15).
4. United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *Afghanistan: Socio-Economic Outlook 2022-2023*.
5. Lemon, E. (2022). *Engaging the Taliban: A new phase of Central Asian diplomacy*. Carnegie Endowment for International Peace.
6. Olcott, M. B. (2017). *Revisiting the New Great Game*. Carnegie Endowment for International Peace.